

Arhiepiscopia Aradului

Protopopiatul Sebiș

Parohia Moneasa

A. Istoricul comunității parohiale

Localitatea Moneasa este situată în extremitatea nord-estică a județului Arad, la circa 100 km de municipiul Arad, fiind așezată la intersecția coordonatelor 22°18' longitudine estică și 46°35' latitudine nordică. Prin poziția sa geografică, limita de nord și est a comunei Moneasa corespunde cu limita administrativă a județului Arad față de județul Bihor, pentru ca față de comunele arădene limitrofe Moneasa să aibă limită comună cu Dezna (în cea mai mare parte) și Ignești (în partea de nord-vest). Vatra localității se întinde pe circa 4,5 km, în lungul văii Moneasa, care se continuă spre sud, până la Dezna, prin depresiunea cu caracter intramontan, în care se găsește și localitatea Rănușa, singura localitate ce aparține de comuna Moneasa. Împreună cu extravilanul, comuna ocupă o suprafață de 4.418 ha, adică 95% din bazinul hidrografic al văii Moneasa.

Menționată ca localitate integrată în vastul teritoriu al cetății și domeniului Dezna, Moneasa și-a croit o istorie distinctă, grație poziției geografice, a izvoarelor termale, bogățiilor solului și subsolului. Tradiția spune că numele localității își are originea de la cuvântul turcesc „monea”, care tradus ar însemna „baie” („loc de scăldat”). În timp, sa adăugat sufixul „sa”, numele localității fiind cel de *Moneasa*. O altă versiune susține că denumirea derivă de la apa ce străbate mijlocul satului. În anotimpurile ploioase, Valea Monesei își revărsa mânia puhoaielor de apă peste întreaga așezare, căpătând în graiul localnicilor supranumele de „Mânioasa”. Numeroase toponime caracteristice localităților românești, în secolele XIII-XV, au fost compuse dintr-un omonim curat românesc și cuvintele *háza* (= casa) sau *falva* (= sat), modalitate de scriere valabilă și pentru Moneasa. Deseori, în documente, mai ales în cele maghiare, apare sub denumirea de „Menyháza”. Prima atestare documentară și de scriere, în această formă, datează din anul 1561, însă autorul nu oferă informații suplimentare despre așezarea integrată domeniului și cetății Dezna. În diploma acordată de principele Sigismund Bathory lui Kornis Gaspar, la Alba Iulia, în 24 aprilie 1597, au fost amintite izvoarele termale și minele de fier de la Monyasza. De-a lungul vremii s-au semnalat și alte modalități de scriere a denumirii localității. Menționăm că, în anul 1619, așezarea purta numele de „Moneassa, în 1774 Monyasza, pentru ca în 1828 și 1851 să o găsim consemnată Monyaza sau Monyasza. La începutul veacului XX, respectiv în 1913, terminologia maghiară conduce la translatarea cuvântului menyháza prin „loc de salvare, însănătoșire”

B. Istoria bisericii

Comunitatea ortodoxă din localitatea Moneasa s-a constituit, la începutul secolului XVIII, odată cu așezarea primelor familii de români. Cele cinci familii consemnate în conscripția din 1746 nu au putut susține material edificarea unui lăcaș de cult și nici întreținerea preotului. La scurt timp conscripția din 1755, întocmită de episcopul Aradului, Sinesie Jivanovici (1751-1768), a consemnat faptul că localitatea Moneasa nu a avut biserică ortodoxă. Pentru că numărul credincioșilor a fost mic, fiind amintite doar 12 case, aceștia au fost nevoiți să străbată drumul până la biserica din așezarea Neagra, care la acea vreme a fost în ruină. Strădaniile Episcopiei Aradului de a îndeplini necesitățile spirituale ale enoriașilor s-au materializat în anul 1756, când în localitatea Moneasa a fost ridicată o biserică din lemn cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, subordonată protopopiatului din Buteni. Despre istoricul bisericii ortodoxe până la mijlocul secolului al XIX-lea avem puține informații. Doar memoria localnicilor păstrează imaginea unei biserici din lemn, amplasată în actualul cimitir ortodox.

Biserica Ortodoxă din Moneasa cu hramul „Cuvioasa Parascheva” este zidită în centrul satului, având o vechime de peste 140 ani. În cursul anilor 1941-1942 vechea Biserică s-a refăcut aproape în întregime cu fonduri bănești rezultate din vânzarea pădurii comunale. Pe temelia fostei biserici s-au clădit pereți de piatră și cărămidă, adăugându-se și prelungindu-se spre Răsărit, încă cu vreo 10 metri.

De asemenea turnul vechi a fost mult înălțat și consolidat pentru a putea suporta greutatea clopotelor, iar de-o parte și de alta a turnului principal au fost clădite din nou alte două turnuri mai mici împreună cu pridvorul și cafasul în interior. La intrarea în Biserică dinspre apus și miazăzi s-au atașat câte un pridvor deschis sprijinit pe coloane de marmură.

Actualul sfânt locaș este zidit pe temelie de piatră, zidul fiind de cărămidă și piatră și acoperit cu țiglă. Dimensiunile de 22 m, 8 m lățime și 5 m. Înălțime, precum și formatul în chip de cruce dau Sfintei Biserici atât în exterior cât și în interior un aspect impunător. Biserica este construită în stil baroc.

Întreaga lucrare a zidăriei și lemnăriei a fost luată pe răspunderea lui Crișan Ioan, inginer din Șiria, dar acesta fiind ocupat cu alte lucrări din alte localități, a rămas sub directă supraveghere a episcopului Condea Dănilă din Moneasa care a executat lucrările de zidărie și dulgherie, precum și celelalte lucrări de artă din interiorul bisericii ca: mobilier, catapeteasma, etc.

Pictura de pe iconostas a fost executată pe pânză, provenind de la vechea biserică, iar pictura de pe pereți și cupola a fost executată de către un pictor bănățean, necunoscut de rorigine sârbă. Pictura murală, în ulei (icoane și tablouri biblice) a fost executată de studentul teolog Buzgău din Arad în anul 1942.

Devizul estimativ al întregii lucrări de zidărie și pictură a fost întocmit de către un arhitect din Ineu la suma de 600.000 lei.

Sfințirea a avut loc în toamna anului 1942, delegat al PreaSfințitului Episcop al Aradului, fiind P.C. Pr. Constantin Turicu, preot administrator al parohiei Moneasa fiind Lazăr Ioja, care a depus multă osteneală alături de Comitet și popor, pentru a duce la bun sfârșit reconstrucția Sfântului lăcaș.

În istoricul parohiei realizat la 21.05.1968, realizat de către pr. paroh Constantin Gălușcă, era menționat faptul că atât biserica veche cât și cea nouă nu au fost sfințite cu arhieru, adică tânosite, lucru ce năștea dorința fierbinte a localnicilor de a o tânosi cu arhieru.

La vremea respectivă, ca de altfel și celelalte biserici de pe Valea Deznei, parohia Moneasa făceau parte din Protopopiatul Ineu, fiind descrisă ca fiind una din cele mai frumoase ale Protopopiatului, atrăgând atenția tuturor vizitatorilor ce vin în stațiunea Moneasa.

Între anii 1990-1992, biserica a fost împodobită din nou cu pictură în stil neobizantin, tehnica „fresco” și s-au restaurat icoanele de pe iconostas de către pictorul Cristian Corneanu din Hârșova. Întreaga lucrare a fost realizată prin osteneala consiliului parohial și contribuția credincioșilor din localitate, așa după cum menționează pisania bisericii.

Tânosirea bisericii și sfințirea lucrărilor de pictură s-a realizat la 4 decembrie 1994 de către Episcopul Aradului – Dr. Timotei Seviciu.

De-a lungul timpului prin purtarea de grijă a preotului paroh Ioan Suba și contribuția credincioșilor din localitate s-au derulat mai multe lucrări. Astfel în anul 2004 a fost realizat un sistem electronic de tragere a clopotelor, în anul 2006 a fost introdusă încălzirea centrală în biserică, în anul 2007 s-a realizat placarea cu marmură a interiorului bisericii, în anul 2010 s-au derulat reparații la turlă și revopsirea ei .

În anul 2011 Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei Seviciu a luat parte la săvârșirea Slujbei de Te-Deum, din biserica parohială, cu ocazia deschiderii cursurilor de formare preoțească derulate în stațiunea Moneasa.

Vreme îndelungată parohia ortodoxă Moneasa, a fost deservită de către preoți administratori.

Dintre preoții ce au deservit această biserică începând din 1850 amintim: Pr. Dăscălescu (și dascăl de școală), Pr. Nonu; Pr. Sinesie Ioja din Rănușa, Pr. Ioan Tămășdan; Pr. Țârlea de la Slatina de Criș; Pr. Marcu Vasile de la Buhani, între 1965-1968- Pr. Constantin Gălușcă din Bacău, apoi Pr. Ine Ioan din Argeș. Din anul 1978 până în 2015, a fost

numit preot paroh Ioan Suba din Chisindia, care s-a pensionat in anul 2015, in urma lui fiind numit preotul Breteanu Gheorghe din Hunedoara, care deservește parohia în prezent.

C. Cimitirul: parohia nu are cimitir parohial.

D. Activități culturale și filantropice în trecut.

Simbol al vieții și cotidianului fiecărei comunități, instituția școlară a evoluat sub auspiciile factorului economico-politic. Creuzetul etnic al Monesei a contribuit la edificarea a două instituții primare de învățământ, școala confesională ortodoxă și cea romano-catolică, pentru ca după unire, să funcționeze una singură.

E. Profilul actual al parohiei

La nivelul parohiei se derulează acțiuni culturale și filantropice adaptate cu necesitățile parohiale și cerințele ierarhice.

Parohia Moneasa

Hramul Cuvioasa Parascheva

Moneasa, jud Arad

Bibliografie

Moneasa - Monografie istorică- Groza Spiridon, Felicia Aneta Oarcea